

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

Για πολλούς Ευρωπαίους, ο Φιντέλ Κάστρο παραμένει ο τελευταίος των Μοϊκανών, ένα είδος υπό εξαφάνιση, που η μόνη του χρησιμότητα είναι να προκαλεί με την παρουσία του τον αμερικανό γίγαντα εδώ και περίπου πενήντα χρόνια. Και το κατόρθωμα αυτό δεν είναι αμελητέο. Η αντιπαράθεση με τη μεγαλύτερη δύναμη του κόσμου, μια «ανάσα» από τα σύνορά της, αποτελεί σίγουρα φοβερή πρόκληση, τύπου Δαβίδ και Γολιάθ. Αυτό το παιδικό παραμύθι, δυστυχώς, δεν είναι μια «φωτεινή» ιστορία. Πίσω από το μύθο της κουβανέζικης επανάστασης, πίσω από το «άρωμα» ενός σοσιαλισμού της Καραϊβικής, κρύβεται η σκληρή πραγματικότητα ενός ανελέητου καθεστώτος σταλινικού τύπου.

Η Ελλάδα είναι από τις πρώτες ευρωπαϊκές χώρες που στη δεκαετία του '80 αναφέρθηκε στον ειρηνικό δρόμο προς το σοσιαλισμό, με την άνοδο στην εξουσία του Σοσιαλιστικού κόμματος, το οποίο χρησιμοποίησε σε μεγάλο βαθμό τα συνθήματα που είχε δημιουργήσει στη δεκαετία του 1970 το «ευρωκομμουνιστικό» ρεύμα, όταν αγωνιζόταν κατά του καθεστώτος των συνταγματαρχών. Ο Φιντέλ Κάστρο θα μπορούσε να είχε περάσει ειρηνικά από ένα δικτατορικό σύστημα σε μια σύγχρονη σοσιαλδημοκρατία. Αλλά η ίδια του η ιστορία, η άναρχη και βίαιη πορεία του, δεν του επέτρεψε να κάνει αυτή τη στροφή με ηπιότητα. Ισχυρογνώμων, ο Κάστρο δεν έπαψε ποτέ να εκθειάζει τα όπλα, την ωμή βία. Μετά από έρευνα τριών χρόνων για τον ξεχωριστό τούτο άνθρωπο, κατάφερα να αναπαραστήσω την πραγματική πορεία αυτού του ήρωα του 20ού αιώνα, ενός κοντοτιέρου από τη Γαλικία, μαθητή των Ιησουιτών, που έχει μανία με την τάξη και συνέθεσε τη ζωή του σαν χολιγουντιανή ταινία. Ο Φιντέλ Κάστρο, με επιδειξιότητα μεγάλου σκηνοθέτη, κατόρθωσε να δημιουργήσει την ίδια του τη ζωή, μια ιδανική πορεία, σαν τον Δον Κιχώτη του Θερβάντες.

Η Κούβα είναι ένας τεράστιος ανεμόμυλος, ένα θαύμα, ένα πρόσχημα. Όμως, η διαφορά με τον Δον Κιχώτη, είναι ότι ο Κάστρο δεν περιορίστηκε στη φαντασία του. Κατέλαβε την εξουσία στα 33 του χρόνια – στην ηλικία του Χριστού. Μετέτρεψε το νησί σε γιγάντιο αμφιθέατρο, στο

οποίο σκηνοθέτησε το λαό του, σαν τον Τζων Φορντ όταν γύριζε τις ταινίες του, με την ντουντούκα στο χέρι. Δυστυχώς όμως για τους Κουβανούς, ένα έθνος δεν μπορεί να μετατραπεί χωρίς συνέπειες σε κοινωνικό εργαστήριο με στόχο την ικανοποίηση των φαντασιώσεων ενός και μόνο ανθρώπου, όσο και αν αυτές αναφέρονται σ' ένα φωτεινό μέλλον και στο τέλος της πάλης των τάξεων. Στα παρασκήνια, πίσω από τα φώτα των προβολέων, η πραγματικότητα είναι δυστυχώς πιο σκοτεινή από ό,τι προβάλλει εδώ και χρόνια η προπαγάνδα του Κάστρο. Αυτή την άλλη όψη του νομίσματος θέλησα να παρουσιάσω στους αναγνώστες του σήμερα.

Μεταξύ των μεγάλων εκρήξεων που σημάδεψαν αυτή την έρευνα, συγκαταλέγεται και το παράξενο παιχνίδι των Αμερικανών. Και σ' αυτό ακόμη το σημείο, τα φαινόμενα απατούν, καθώς από την εποχή της κρίσης των πυραύλων του 1962, η Ουάσινγκτον έδειξε να ικανοποιείται με την παρουσία αυτού του «ακίνδυνου κομμουνιστικού δείγματος» πέντε βήματα από το Μαϊάμι, σύμφωνα με τη φράση ενός συμβούλου του προέδρου Κένεντυ. Όπως το γράμμα του Έντγκαρ Πόε, που δεν το βλέπουμε διότι είναι κάτω από τη μύτη μας, η αμερικανική στάση είναι συγκλονιστικά διανυγής: η Κούβα, μια σοσιαλιστική χώρα διαρκώς στο χείλος της χρεοκοπίας, αποτελεί το ζωντανό παράδειγμα του σοσιαλισμού. Ένα φιάσκο. Σε ό,τι αφορά την εσωτερική πολιτική της Αμερικής δεν υπάρχει καλύτερη αντικομμουνιστική προπαγάνδα: το διαμάντι της Καραϊβικής αποτέλεσε το καλύτερο φόβητρο για τον μέσο Αμερικανό. Όπως αντιλαμβάνεστε αυτή η προσέγγιση δεν αρέσει διόλου στην Ουάσινγκτον. Εξηγεί ωστόσο την απίστευτη μακροβιότητα αυτού του γηραιού, πονηρού και πανέξυπνου δικτάτορα, τον οποίο οι τεχνοκράτες του Στέιτ Ντιπάρτμεντ μετέτρεψαν σε οπερετικό διαβολάκο. Πέρα από τον Φιντέλ Κάστρο, πέρα από την πολυτάραχη, παθιασμένη, βασανισμένη και – γιατί να το αρνηθεί κανείς; – γοητευτική ζωή του, τούτο το βιβλίο διηγείται επίσης την ιστορία πολλών Κουβανών που η επίσημη Ιστορία «ξέχασε». Τα πάντα, άραγε, οφείλονται στον καστρισμό; Σίγουρα όχι. Ούτε είναι αυτός ο στόχος του βιβλίου, που γράφτηκε σαν μυθιστόρημα για έναν άνθρωπο, διψασμένο για δόξα και τρόπαια, μεγαλομανή, πολιτικά ιδιοφυή, καταπληκτικό καθοδηγητή, κατ' άλλους όμως ψυχοπαθή. Έναν γίγαντα που γεννήθηκε σε ένα πολύ μικρό, για τις τρελές του φιλοδοξίες, νησί.

Serge Raffi
Παρίσι, 27 Ιουλίου 2004

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

«Βρομοεβραϊέ!»

Η βρисиά τον κάρφωσε σαν ένα μαχαίρι πιο κοφτερό και από τη λάμα ενός *machetero*.^{*} Το παιδί αιφνιδιάστηκε. Το καταλάβαινε ότι διέφερε από τους άλλους, ότι οι συμμαθητές του στο κολέγιο, ρίχνοντάς του πλάγιες ματιές ή πετώντας του ηλίθιους σαρκασμούς, τον αντιμετώπιζαν όπως ένα ζώο στο πανηγύρι. Έκανε μεγάλες προσπάθειες να κερδίσει τη φιλία τους, τους χαμογελούσε, έκανε ό,τι περνούσε από το χέρι του, αλλά του κάκου: ήταν πάντα το δακτυλοδεικτούμενο ασχημόπαπο που όλοι κάνουν ότι δεν βλέπουν στην αυλή. Στην αρχή δεν κατάλαβε όταν του πέταξαν, όλο περιφρόνηση, την τσουχτερή βρисиά: «Βρομοεβραϊέ!». Μέσα στην παραζάλη του ο Φιντέλ νόμιζε ότι οι συμμαθητές του τον παρομοίαζαν με το μικρό εκείνο πουλί με το μαύρο ράμφος, και το περίεργο όνομα *Judio*^{**} που ζει στις πεδιάδες της Κούβας. Γιατί του δώσανε το όνομα αυτού του πουλιού; Μήπως επειδή το παιδί, όπως το πουλί, δεν ήξερε πού είναι το σπίτι του;

Στο άκουσμα της βρисиάς, το παιδί, πληγωμένο, έκανε πως αδιαφορούσε. Ένωθε όμως πως υπήρχε και κάποια πραγματική βάση σε όλα τούτα που του συνέβαιναν. Και ακόμη πως υπήρχε κάτι το μυστηριώδες που δεν μπορούσε να καταλάβει. Όσο και αν προσπαθούσε, δεν μπορούσε να βρει την αιτία του εξοστρακισμού του. Ήταν καταραμένος; Είχε άραγε διαπράξει κάποιο ασυγχώρητο σφάλμα, κάποια ιεροσυλία;

Πράγματι, όπως και το πουλί, δεν είχε φωλιά. Από κει ξεκινούσε το αίνιμά του.

Ύστερα, με το πέρασμα των ημερών, οι αδελφοί Μαριστές^{***} στο κολέγιο La Salle, στο Σαντιάγο της Κούβας, του έλυσαν την απορία. Όχι πως κι αυτοί ήταν καλύτεροι μαζί του – του φέρονταν πάντα με σκληρότητα και τον μεταχειρίζονταν σαν να ήταν το πιο ασήμαντο πλάσμα στον κόσμο. Αλλά στο τέλος τού εξήγησαν την περίεργη κατάστασή του. Σε ηλικία 7 ετών, ο Φιντέλ Ρους δεν είχε βαπτιστεί, όπως οι άλλοι συμμαθητές του. Όμως, στη βαθιά καθολική Κούβα της δεκαετίας του '30, ένα αβάπτιστο παιδί ήταν αναγκαστικά εβραϊόπουλο. Ο μικρός Φιντέλ ρώτησε λοιπόν αν πραγματικά ήταν Εβραίος. Οι καλοί μοναχοί τού ορκίστη-

καν πως όχι, είχε απλώς μείνει λίγο πίσω στη θρησκευτική του αγωγή. Και λοιπόν, τι περίμεναν για να τον βαφτίσουν; Ποιο ήταν το μυστήριο που τον εμπόδιζε να πάρει μέρος σε αυτή την τελετουργία που έμοιαζε τόσο σημαντική και που θα του επέτρεπε να είναι ένα παιδί όπως τα άλλα; Και αν οι μοναχοί τού έλεγαν ψέματα; Και αν ήταν πραγματικά Εβραίος; Μπροστά σ' αυτή την ερώτηση, ο μικρός αισθανόταν εντελώς χαμένος. Οι βαθμοί του ήταν χάλια και η συμπεριφορά του στην τάξη ακόμα χειρότερη.

Στη διάρκεια των μαθημάτων κατήχησης που έκαναν οι ισπανοί μοναχοί, έμαθε ότι οι «Εβραίοι είχαν θανατώσει τον υιό του Θεού». Ακολουθώντας τη λογική αυτής της αποκάλυψης, ο Φιντέλ άρχισε να σκέφτεται ότι κατά κάποιο τρόπο ήταν υπεύθυνος για το θάνατο του Ιησού Χριστού και έπεσε σε μεγάλη κατάθλιψη. Πώς μπορούσε να του συγχωρεθεί τέτοιο έγκλημα; Τι βασανιστήριο του αναλογούσε; Ποιος θεικός κεραυνός έμελλε, όπου να 'ναι, να τον χτυπήσει; Το βράδυ, επιστρέφοντας στους κηδεμόνες του, αναρωτιόταν: «Μήπως είμαι τέρας;»

Καθώς κανείς δεν του απαντούσε, αποφάσισε να γίνει τέρας. Ο μικρός παρίας έγινε λοιπόν αφόρητος, προκαλούσε τους ενήλικους, έφαγε αρκετό ξύλο, αρνήθηκε κάθε εξουσία. Δεν έδινε λογαριασμό σε κανέναν, αφού μόνον ο Ύψιστος μπορούσε να τον κρίνει. Κάθε μέρα του Θεού, ο μικρός περίμενε ότι θα τον καταβροχθίσουν οι φλόγες της κόλασης. Κάποτε ο φονιάς του Χριστού θα δεχόταν την τιμωρία του. Αλλά τότε;

Σημειώσεις

* Ο εργάτης που κόβει το ζαχαροκάλαμο με *machete*. (Οι Σημ. με αστερίσκους έχουν γίνει από τη μεταφράστρια.)

** Εβραίος, εβραϊκός.

*** Μαριστές (λατρευτές της Μαρίας). Μέλη τάγματος μοναχών της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Ο άγγελος και τα κτήνη

Ονομάζεται Άνχελ Κάστρο. Έχει το σκοτεινό βλέμμα των ανθρώπων εκείνων που έχουν γνωρίσει το θάνατο και το αίμα, έχει τα τραχιά χαρακτηριστικά ενός σιωπηλού και πανούργου αγρότη. Έρχεται από μακριά, από μια κοιλάδα γεμάτη κунήγι, βελανιδιές και ευκαλύπτους, από την ισπανική επαρχία του Λούγο, που βρίσκεται στη Γαλικία, έναν τόπο άγριο και μυστικό όπου δοξάζεται ο Θεός, τα πνεύματα του δάσους, οι καλικάντζαροι, οι νεράιδες και οι μάγισσες. Πρόκειται για ένα μέρος όπου οι άνθρωποι πιστεύουν ότι οι πέτρες και ο αέρας έχουν ψυχή. Οι γονείς του, φτωχοί εργάτες, είχαν όλα κι όλα τέσσερα εκτάρια γης που νοίκιαζαν και καλλιεργούσαν παράγοντας φασόλια και κεράσια. Το μόνο τους περιουσιακό στοιχείο ήταν μια φτωχική καλύβα όπου άνθρωποι και ζώα ζούσαν μαζί στον ίδιο χώρο, θερμαινόμενο από μία κεντρική πηγή θερμότητας, που ονομαζόταν *lareira*.

Ο Άνχελ Κάστρο, γεννήθηκε στις 5 Δεκεμβρίου του 1875: τραχύς όπως και η γη του, κατατάσσεται σε ηλικία είκοσι χρονών στο στρατό για να πολεμήσει στην Κούβα. Για 1.500 πέσος, αντικαθιστά ένα γόνο της ντόπιας αστικής τάξης, όπως συνήθιζαν να κάνουν εκείνη την εποχή πολλοί νεαροί Ισπανοί φτωχικής καταγωγής. Αναλφάβητος καθώς ήταν, ο Άνχελ δεν γνωρίζει ακόμα τίποτε για την Κούβα – προσπαθεί απλώς να ξεφύγει από τη φτώχεια. Πηγαίνει βέβαια να υπερασπιστεί το ισπανικό στέμμα που απειλείται από τους οπαδούς της ανεξαρτησίας της Κούβας, οι οποίοι ονομάζονται *mambis*, αλλά ακολουθεί κυρίως το δρόμο χιλιάδων κατοίκων της Γαλικίας που, όπως και αυτός, θέλουν να ξεφύγουν από τη μίζερη ζωή τους. Γι' αυτόν, η Κούβα αποτελεί έναν πόλο έλξης, ένα τροπικό Ελντοράδο.

Πάνω από 30 χρόνια τώρα, το νησί βρίσκεται σε αδιάκοπο σχεδόν εμφύλιο πόλεμο, κάτω από το άγρυπνο και υστερόβουλο βλέμμα των αμερικανών γειτόνων του. Κατά την Ουάσινγκτον, η Κούβα, γεωγραφικά και ιστορικά, δεν μπορεί παρά να περάσει στην επιρροή των ΗΠΑ και να γίνει μία Πολιτεία σαν τις υπόλοιπες, λ.χ. την Καλιφόρνια, το Τέξας ή τη Φλόριδα. Η Ισπανία βρίσκεται πολύ μακριά! Αρκετές φορές ο ίδιος ο

Λευκός Οίκος πρότεινε στη Μαδρίτη να αγοράσει το νησί για μερικά εκατομμύρια δολάρια, σαν να επρόκειτο για μπαμπάκι ή ρύζι. Μια πρόταση που δεν είχε αποτέλεσμα.

Ο Άνχελ Κάστρο Αργίθ φτάνει στην Αβάνα το 1895. Ζει τις βιαιότητες του στρατηγού Βεϋλέρ, του αιμοβόρου ισπανού αξιωματικού που τρομοκρατεί τον άμαχο πληθυσμό, υποψιαζόμενος ότι υποστηρίζει τους αντάρτες που κρύβονται στα βουνά, κυρίως στην περιοχή του Οριέντε, στα ανατολικά της χώρας. Παρά τους 200.000 στρατιώτες που έχει στείλει στο νησί, η Ισπανία αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα. Ο στρατός αποδεκατίζεται, όχι από τις μάχες αλλά από τις τροπικές αρρώστιες. Έτσι, 96.000 άνδρες πέφτουν θύματα δυσεντερίας, ελονοσίας, κίτρινου πυρετού. Σε αντίθεση με τα θρυλούμενα, οι ισπανοί αποικιοκράτες δεν ηττήθηκαν από τους αντάρτες αλλά από το κλίμα. Βέβαια, οι οπαδοί της ανεξαρτησίας μάχονται λυσσαλέα, προκαλούν διαρκώς συμπλοκές, κυρίως στην επαρχία του Σαντιάγο, αλλά είναι αριθμητικά υποδεέστεροι των στρατευμάτων της Μαδρίτης. Οι μάχες μπορούσαν να είχαν κρατήσει για πολλά ακόμη χρόνια. Όμως ένα γεγονός έρχεται να επιταχύνει την πορεία των πραγμάτων: στις 15 Φεβρουαρίου του 1898, στο αμερικανικό καταδρομικό *Maine*, που είναι αγκυροβολημένο στο λιμάνι της Αβάνας, γίνεται μια τυχαία έκρηξη. Οι Αμερικανοί σπεύδουν να εκμεταλλευθούν το περιστατικό, κηρύσσουν πόλεμο και ζητούν από την Ισπανία να εγκαταλείψει την Κούβα. Σε μερικούς μήνες, οι ΗΠΑ επιβάλλονται ως κυρίαρχη στρατιωτική δύναμη: καταφέρουν σοβαρή ήττα στην Ισπανία και την αναγκάζουν να παραδοθεί άνευ όρων. Στις 10 Δεκεμβρίου 1898, σύμφωνα με τη συνθήκη του Παρισιού, η Μαδρίτη χάνει τις Φιλιππίνες, την Κούβα, το νησί Γκουάμ και το Πόρτο Ρίκο. Το γεγονός αυτό σηματοδοτεί την πτώση της ισπανικής αποικιοκρατικής αυτοκρατορίας, το θλιβερό και απογοητευτικό τέλος μιας περιπέτειας που είχε ξεκινήσει με τη ναυτική εποποιία του Χριστόφορου Κολόμβου, τέσσερις αιώνες πριν. Για τους ισπανούς ιστορικούς το 1898 είναι η «χρονιά της Συμφοράς».

Στα 23 του χρόνια, ο Άνχελ Κάστρο πρέπει να επιστρέψει στη Γαλικία, σκληραγωγημένος από τους 36 μήνες μαχών, κι έχοντας αντικρίσει φοβερά πράγματα: σφαγές ακτημόνων χωρικών (*guajiros*), που ήταν με το μέρος των *mambis*, εκτελέσεις χωρίς δίκη, λεηλασίες, επαρχίες ολόκληρες παραδομένες στη φωτιά από τους οπαδούς της ανεξαρτησίας. Η Κούβα ρημαγμένη, μια μεγάλη πυρπολημένη καλαμιά με τ' αποκαΐδια της να καπνίζουν ακόμα. Τα πάντα πρέπει να ξαναχτιστούν. Ο Άνχελ διατάζει να επαναπατριστεί μαζί με τα απομεινάρια του ηττημένου και ταπεινωμένου στρατού. Έχει κάποιες οικονομίες από το ποσό που πήρε όταν στρατολογήθηκε. Θα μπορούσε να ξεκινήσει εδώ μια καινούργια ζωή, σε τού-

τη τη χώρα όπου ο αέρας είναι ένα διαρκές χάδι, όπου τα καρποφόρα μοιάζουν να φυτρώνουν από μόνα τους. Αλλά όχι, πρέπει να επιστρέψει: η μνηστή του τον περιμένει στη Λανκάρρα, το χωριό όπου γεννήθηκε. Εκεί του αρέσει να ψαρεύει πέστροφες στο ποταμάκι Neira ή ακόμη να καλπάζει έφιππος χωρίς σταματημό στην ομιχλώδη και ζεστή κοιλάδα, όπου συχνά γίνεται λόγος για τις *meigas*, αυτές τις καλόβολες μάγισσες που προστατεύουν τις ψυχές των νεκρών.

Όταν επιστρέφει, ο Άνχελ Κάστρο μαθαίνει ένα φοβερό νέο: η μνηστή του δεν τον περιμένει. Τον θεωρούσαν όλοι νεκρό. Έτσι η κοπέλα παντρεύτηκε άλλον. Τρελαμένος από λύπη, ταπεινωμένος, ο Άνχελ μαζεύει τα πράγματά του και τραβάει για τη Λα Κορούνια, το λιμάνι του βορρά, και από κει σαλπάρει με το πρώτο ατμόπλοιο για την Αβάνα. Για να ξεχάσει. Ο ήλιος της Κούβας γιατρεύει τα πάντα, ακόμη και τη μεγαλύτερη θλίψη

Το 1899, όταν πατάει ξανά στο κουβανέζικο έδαφος, ο Άνχελ Κάστρο δοκιμάζει μεγάλη έκπληξη. Μέσα σε διάστημα μερικών μηνών, οι Αμερικανοί έχουν εγκατασταθεί για τα καλά στην κουβανέζικη οικονομία. Επενδύουν πάνω από 160 εκατομμύρια δολάρια, κυρίως στην ανατολική επαρχία, μεταξύ Ολγίν και Σαντιάγο. Ο στόχος τους είναι η εντατική ανάπτυξη της καλλιέργειας του ζαχαροκάλαμου για τον εφοδιασμό της αμερικανικής αγοράς. Φτιάχνουν σιδηροδρομική γραμμή από την πλευρά της ιδιαίτερα εύφορης επαρχίας Μαγιαρί, κοντά στον κόλπο του Νίπε. Εκείνη την περίοδο η United Fruit Company αγοράζει πάνω από 100.000 εκτάρια γης στην περιοχή αυτή. Αναζητεί εργατικό δυναμικό. Δουλειά, λοιπόν, υπάρχει για ένα γεροδεμένο και ακμαίο άνδρα. Οι ιθύνοντες της αμερικανικής εταιρείας ανοικοδομούν μία πόλη, το Μπάνες, που είχε καταστραφεί από τον πόλεμο. Εκεί, εγκαθιστούν την έδρα τους και, στον κόλπο του Νίπε, δημιουργούν ένα λιμάνι με την ονομασία Αλτίλια, από όπου φεύγουν τα εμπορεύματα για τη Βοστώνη και τη Νέα Υόρκη. Ο Άνχελ εγκαθίσταται σε αυτή την περιοχή που βρίσκεται σε κοχλάζουσα δραστηριότητα. Δουλεύει σκληρά. Στην αρχή, προσλαμβάνεται ως εργάτης στις γραμμές του σιδηροδρόμου, ύστερα γίνεται πλανόδιος έμπορος: πουλάει νερό και λεμονάδα στους εργάτες των φυτειών ζαχαροκάλαμου. Σύντομα, χάρη στις καλές του σχέσεις με έναν ισπανό έποικο από τα Κανάρια νησιά, τον Φιντέλ Πίνο Σάντος, αρχίζει να νοικιάζει μερικά εκτάρια από την United Fruit στη ζώνη του Μπιράν και στη συνέχεια αγοράζει και ο ίδιος συστηματικά το ένα στρέμμα μετά το άλλο.

Για να μεγαλώσει το κτήμα του, ο Άνχελ Κάστρο δεν διστάζει μπροστά σε τίποτε. Είναι ανελέητος με τους δικούς του εργάτες ζαχαροκάλαμου, που προέρχονται κυρίως από την Αϊτή και τους συμπεριφέρεται με σκληρότητα· αλλά εξίσου ανελέητος είναι και με τους «συγγενείς» του

από τη Γαλικία, τους οποίους φέρνει με πλοία μέσω δουλεμπόρων που τους βάζουν να υπογράψουν τετραετή συμβόλαια. Κάποιοι ισχυρίζονται ότι ο Άνχελ Κάστρο δεν διστάζει να χρησιμοποιήσει το όπλο του και ότι καμιά φορά ξεφορτώνεται τους δύστροπους εργάτες ή όσους είναι πολύ απαιτητικοί. Κανένα επίσημο έγγραφο δεν επιβεβαιώνει αυτές τις φήμες. Από την άλλη, τα αρχεία του Σαντιάγο της Κούβας είναι γεμάτα επιστολές της εποχής εκείνης, που κάνουν λόγο για πολλά παράπονα του Γενικού Προξένου της Αιτής κατά των κτηματιών της περιοχής. Το Πορτο-Πρενς στέλνει μία αποστολή για την καταγραφή των γεγονότων, για να αποδειχθούν οι κατηγορίες σχετικά με τα εγκλήματα στις φυτείες των πόλεων Μπάνες και Μαγιαρί. Ανήσυχος από τις βίαιες αντιδράσεις των γαιοκτημόνων που δεν δέχονται την ανάμειξη ξένων στις υποθέσεις τους, ο Προξένος παρακαλεί τις αρχές της Κούβας να παράσχουν στην αποστολή αστυνομική συνοδεία και, αν παραστεί ανάγκη, ακόμη και στρατιωτική στήριξη. Πρέπει να σημειωθεί ότι το Οριέντε, εκείνα τα χρόνια, έμοιαζε με το Φαρ Ουέστ. Οι εμπορικές διαφορές λύνονταν συχνότερα με καραμπίνα Γούντσεστερ παρά με νομικά εγχειρίδια.

Σε τούτο τον αδυσώπητο και βίαιο Νέο Κόσμο, ο Άνχελ έχει τη φήμη ενός αρχισυμμορίτη ανελήτου με τους εχθρούς του και σκληρού στις επιχειρήσεις του. Τον ονομάζουν *ladrón* (κλέφτη) αλλά σκύβουν το κεφάλι όταν τον βλέπουν να πλησιάζει. Μέσα σε λίγα χρόνια, με ιδρώτα, αγώνα, πονηριά, βία αλλά και με δουλειά, ο φτωχός Ισπανός που είχε έρθει από τη Λανκάρρα, καταφέρνει να τον αποκαλούν don Άνχελ. Περήφανος και μεγαλοπρεπής, διασχίζει το κτήμα του πάνω σε ένα λευκό άλογο, με το πιστόλι στη ζώνη του. Στο σπίτι του δύο τουφέκια, μάρκας Κρακ, είναι πάντα έτοιμα για χρήση. Στο Μπιράν, ο Άνχελ Κάστρο έχει την αίσθηση ότι δεν εγκατέλειψε ποτέ τη Γαλικία, γιατί, κατά περίεργο τρόπο, το τοπίο που τον περιβάλλει και το τοπίο της κοιλάδας της Λανκάρρα μοιάζουν σαν δύο σταγόνες νερό. Ο τόπος εδώ είναι γεμάτος ρεματιές, λόφους και, χαμηλά, σε μία τεράστια πεδιάδα ανάμεσα στο Άλτο Σέντρο και το Μαγιαρί, βρίσκεται μια μικρή λίμνη, η Πρέσα Σαμπανίλια. Υπάρχει ακόμη, τις μέρες του χειμώνα, μια καταχνιά που θυμίζει κάπως τη *niebla* (ομίχλη) της Γαλικίας, αυτή την υγρή και σαν μπαμπάκι ομίχλη που δημιουργεί την εντύπωση ότι ο χρόνος έχει σταματήσει. Παρά την κοινωνική του επιτυχία, ο don Άνχελ αισθάνεται κάποια νοσταλγία για τη γη της πατρίδας του. Πάσχει από αυτό που οι κάτοικοι της Γαλικίας ονομάζουν *moriña* και είναι η νοσταλγία της πατρίδας. Αλλά δεν θα ήθελε να επιστρέψει στο χωριό του, όπου δοκίμασε τόσο οδυνηρή ταπείνωση από μια γυναίκα. Ξέρει ότι δεν θα γυρίσει ποτέ. Είναι πάρα πολύ περήφανος. Όπως και τόσοι άλλοι μετανάστες από τη Γαλικία αλλά και από τις Αστουρίες, την

Ανδαλουσία και την Καταλονία, θα μπορούσε να επιστρέφει κατά καιρούς στην πατρίδα, να επιδεικνύει τα πλούτη του, να χτίζει σχολεία, νοσοκομεία, να θεμελιώσει κάποιο ίδρυμα. Δεν έκανε τίποτε από αυτά.

Πώς θα καταφέρει, μέσα σε αυτές τις συνθήκες, να μη χάσει τις ρίζες του; Ο Άνχελ Κάστρο αποφασίζει να κτίσει στο Μπιράν, στην πλαγιά του λόφου, ένα σπίτι σαν τα σπίτια της Γαλικίας, ένα σπίτι από τροπικό ξύλο, πάνω σε πιλοτή, όπως τα όμορφα *casas de campesinos* [αγροτόσπιτα] της γενέτειράς του, όπου τα ζώα –αγελάδες, άλογα, γουρούνια, κατσίκια, κόττες– έρχονται να κοιμηθούν, μόλις πέσει η νύχτα, δίπλα στο στρώμα του αφεντικού. Δημιουργεί και μία μικρή αρένα για κοκορομαχίες. Κάθε σαββατοκύριακο, οι εργάτες των αγρών έρχονται να σπαταλήσουν τον πενιχρό τους μισθό σε στοιχήματα που συχνά καταλήγουν σε καβγάδες μεθυσμένων.

Μέσα σε τούτο το πρωτόγονο κλίμα, ο don Άνχελ αισθάνεται ευτυχημένος. Έχει μόνο ένα πραγματικό πάθος: τα ζώα. Μέσα του παραμένει ένας *ganadero* [κτηνοτρόφος]. Μαζί με τον φίλο του Φιντέλ Πίνο Σάντος περνάει ώρες ολόκληρες περπατώντας στις φυτείες τους και επιβλέποντας τις δραστηριότητες των ταύρων που εκτρέφει για αναπαραγωγή. Μισεί την πόλη, όπου πρέπει να συναναστρέφεται με δικηγόρους, πολιτικούς, εμπόρους, διοικητικούς υπαλλήλους της United Fruit. Όλοι αυτοί δεν έχουν τίποτε κοινό μαζί του. Μόνο ο Φιντέλ Πίνο Σάντος τον καταλαβαίνει. Μόνο σ' αυτόν μπορεί να εξομολογηθεί ότι δεν ξέρει γράμματα.

Μια μέρα ο Πίνο Σάντος παίρνει το θάρρος να δώσει στον φίλο του μερικές συμβουλές σχετικά με τη διαχείριση της *finca*, του κτήματος. Του λέει λοιπόν ότι είναι πλέον καιρός να μάθει να διαβάζει και να γράφει. Ένας μεγάλος γαιοκτήμονας, του εξηγεί, πρέπει να ενημερώνεται, να διαβάζει εφημερίδες, να παρακολουθεί τις τιμές της ζάχαρης. Του παρουσιάζει τότε τη δασκάλα του αμερικανικού σχολείου του Μπάνες, τη Μαρία Λουίζα Αργκότα, μια γλυκιά και καλλιεργημένη γυναίκα. Ο don Άνχελ την παντρεύεται, της κάνει δύο παιδιά, τον Πέδρο Εμίλιο και τη Λύδια και ξεκινάει να διαβάζει. Το αφεντικό του Μπιράν, που όλοι φοβούνται και σέβονται, είναι πλέον ένας ολοκληρωμένος άνθρωπος. Αυτός, ο αναλφάβητος, παντρεύτηκε τη δασκάλα του σχολείου όπου πηγαίνουν τα παιδιά της καλής αμερικανικής κοινωνίας του Μπάνες. Η περιουσία του ξεπερνά τα 10.000 εκτάρια.

Για να προστατέψει την περιουσία του, ο Άνχελ χρειάζεται πολιτική προστασία. Γίνεται έτσι ο πιο πιστός υποστηρικτής του φίλου του Φιντέλ Πίνο Σάντος, δημοτικού συμβούλου του Μπάνες, ο οποίος είναι και στέλεχος του Συντηρητικού κόμματος. Ο Πίνο Σάντος έκανε περιουσία νοικιάζοντας άροτρα στους αγρότες σε όλο το Οριέντε. Διαθέτει μία τερά-

στια *fincas* κοντά στην πόλη Μπαγιάμο καθώς και ένα ξενοδοχείο στο Ολγίν. Νομομαθής, είναι επίσης σύμβουλος της United Fruit και εμπορεύεται ζάχαρη και ρύζι. Είναι πολύ αντιδραστικός και φιλοδοξεί να γίνει βουλευτής στη Βουλή των αντιπροσώπων στην Αβάνα. Ο δον Άνχελ, από την πλευρά του, προτιμά να μένει στη σκιά. Αγαπά την εξουσία αλλά μόνο εκείνη που έχει να κάνει με τη γη του. Ανακατεύεται με την πολιτική μόνο για να προστατέψει τα συμφέροντά που έχει ως μεγάλος γαιοκτήμονας. Πονηροί και πραγματιστές, οι δύο άνδρες γνωρίζουν ότι τίποτε δεν είναι δυνατό στην Κούβα χωρίς τη βοήθεια των Αμερικανών.

Οι τελευταίοι, αφού έκαναν όνειρα για την προσαρτηση της χώρας, επιλέγουν τη λιγότερο ριζοσπαστική λύση. Το 1902, ο στρατός τους εγκαταλείπει το νησί και η Ουάσινγκτον επιβάλλει στην καινούργια κυβέρνηση της Κουβανέζικης Δημοκρατίας την τροπολογία Πλατ, από το όνομα του αμερικανού διαπραγματευτή, με την οποία επιτρέπεται στις ΗΠΑ να επεμβαίνουν στρατιωτικά στις υποθέσεις της χώρας από τη στιγμή που κρίνουν ότι απειλούνται τα συμφέροντά τους. Με άλλα λόγια, η Κούβα βρίσκεται υπό κηδεμονία. Το δημοκρατικό πολίτευμα δεν είναι παρά μια βιτρίνα. Και το χειρότερο: στο τέλος του πολέμου, Αμερικανοί και Ισπανοί απέκλεισαν από το τραπέζι των διαπραγματεύσεων για τη συνθήκη που θα υπογραφόταν στο Παρίσι τους *mambis*, τους εκπροσώπους της αστικής τάξης που ήταν υπέρ της ανεξαρτησίας του νησιού και είχαν αγωνιστεί πάνω από 30 χρόνια κατά των ισπανών «αποικιοκρατών». Οι επικεφαλής της εξέγερσης, που είχαν πιστέψει στην ειλικρινή βοήθεια των «Γιάνκηδων», αισθάνονται περιθωριοποιημένοι και εξαπατημένοι. Θεωρούσαν ότι οι ΗΠΑ, σε αντίθεση με την Ισπανία που είναι τυφλωμένη από τον αρχαισμό της, αποτελούν πρότυπο δημοκρατίας. Κάθε Κουβανός κυριευμένος από το πνεύμα της νεωτερικότητας έχει τα μάτια του στραμμένα προς την Ουάσινγκτον. Μήπως οι Αμερικανοί δεν ήταν εκείνοι που έφεραν στο νησί, κατά τις αρχές του αιώνα, μία επαναστατική αλλαγή, τα W.C; Η περιθωριοποίηση των *mambis* αποτελεί σοβαρό λάθος τους. Το ιστορικό αυτό λάθος σκιάζει, μισό αιώνα αργότερα, τις αμερικανοκουβανικές σχέσεις. Ένα ολόκληρο τμήμα του πληθυσμού του νησιού πιστεύει τότε ότι το εξαπάτησαν. Μπροστά στα εκατομμύρια δολάρια που επενδύονται στην Κούβα, ο έλεγχος της Μαδρίτης έμοιαζε πολύ πιο χαλαρός, τουλάχιστον πιο απόμακρος. Τώρα ο νέος «αποικιοκράτης», πανταχού παρών και παντοδύναμος, βρίσκεται δύο βήματα από τις ακτές της Κούβας. Ορισμένοι νοσταλγούν ήδη τους *señoritos** της Μαδρίτης. Ο Τύπος της Αβάνας τα βάζει με τους «Κουακέρους της Γουόλ Στρητ, που είναι συνεργοί των Εβραίων τραπεζιτών», και θέλουν να «πνίξουν τις Καθολικές εκκλησίες με τα δολάρια τους...» Ένα μεγάλο τμήμα της αστικής τά-

ξης της Κούβας νιώθει προσβεβλημένο, βλέποντας ισπανούς τυχοδιώκτες, σαν τον Άνχελ Κάστρο να καταλαμβάνουν ανερυθρίαστα μεγάλες εκτάσεις γης με τη συγκατάθεση των νέων κυρίαρχων που ήρθαν από το βορρά.

Χωρίς κανέναν ενδοιασμό, ο don Άνχελ εξυπηρετεί τους *gringos*^{**}, εκείνους ακριβώς που τον νίκησαν λίγα χρόνια πριν. Περίεργος μετανάστης: ενώ δεν χόρταινε ν' αποκτή γη, δεν θέλει ωστόσο να μοιάσει στους νεόπλουτους. Δεν έχει καμία διάθεση να ενταχθεί στο μικρόκοσμο των κτηματιών. Στα εργοστάσια ζάχαρης της εταιρείας United Fruit, που είναι γνωστά με τις ονομασίες «Πρέστον» ή «Μπόστον», τα οποία επισκέπτεται για να πουλήσει τα ζαχαροκάλαμά του, έχει τη φήμη ενός ανθρώπου δύστροπου, ελάχιστα ομιλητικού. Έχει το «κόμπλεξ του ξυπόλυτου». Λένε ότι είναι άγριος και ατίθασος, ότι «αρπάζεται» συχνά. Μόνον ο don Φιντέλ Πίνο κερδίζει τη συμπάθειά του: αυτός ο άνθρωπος που, όπως και ο ίδιος, αγαπάει τα ζώα περισσότερο από τους ανθρώπους, είναι ο μόνος κρίκος που τον συνδέει ακόμη με την Ισπανία. Οι δυο τους περνούν ολόκληρα βράδια μιλώντας για τη ζωή στην άλλη πλευρά του ωκεανού. Όταν ο don Φιντέλ Πίνο ζητάει τη βοήθειά του σε μία προεκλογική εκστρατεία, ο Άνχελ δεν διστάζει: του φέρνει πακέτο τις ψήφους 300 οικογενειών που ζουν στο Μπιράν. Για να εξασφαλίσει την ψήφο τους, ο Άνχελ Κάστρο χρησιμοποιεί τους *sargentos politicos* που εκτελούν χρέη παραστρατιωτικών μπράβων. Στη διάρκεια των προεκλογικών εκστρατειών έχουν ως στόχο τους, με το χρήμα ή τη βία, να αποσπάσουν τις ψήφους των αγροτών. Μαφιόζικη μέθοδος; Ο don Άνχελ βασιλεύει ως απόλυτος άρχοντας στη γη του. Είναι ο «καουδύλιο^{***} του Μπιράν».

Μια μέρα, η Μαρία Λουίζα Αργκότα βλέπει να καταφθάνει στο σπίτι μία γυναίκα επ' ονόματι Ντομίνγκα Ρους. Έχει εγκατασταθεί εδώ και λίγο καιρό στο κτήμα, σε μία καλύβα, ένα χιλιόμετρο περίπου από το σπίτι. Ο σύζυγός της, ο Φρανσίσκο, δουλεύει στους αγρούς των ζαχαροκάλαμων. Δείχνοντας μεγάλη ενεργητικότητα, η μιγάδα Ντομίνγκα ήρθε αναζητώντας καλύτερη τύχη σε αυτή την τόσο εύφορη περιοχή του Οριέντε. Η οικογένεια Ρους κατάγεται από την επαρχία του Πινάρ ντελ Ρίο, από την πλευρά της Αρτεμίσα, διασχίζοντας όλο το νησί πάνω σε μία βοϊδάμαξα. Η διήγηση της οδύσσειας της Ντομίνγκα συγκινεί τον don Άνχελ. Και δεν λαμβάνει υπόψη του ότι, όπως λέγεται, η γυναίκα αυτή έχει μαγικές ικανότητες. Είναι λίγο μάγισσα, όπως εκείνες της Γαλικίας. Για να τη βοηθήσει, ο don Άνχελ προσλαμβάνει μία από τις τρεις κόρες της ως υπηρέτρια στο Manacas^{****}. Ονομάζεται Λίνα. Έχει την ίδια ηλικία με την κόρη του, τη Λύδια, που είναι 14 χρονών. Η Μαρία Αργκότα, η ευγενική κυρά του Μπάνες, αποδέχεται τη νέα υπηρέτρια. Δεν υποψιάζεται ότι μόλις έβαλε τη δυστυχία μέσα στο σπίτι της.

Πολύ σύντομα, η έφηβη, καθώς είναι ζωηρή και πεταχτή, πέφτει στα νύχια του αφέντη του Μπιράν. Σχεδόν αμέσως μένει έγκυος. Το παιδί, ένα μικρό κοριτσάκι με το όνομα Άνχела, μεγαλώνει με τη γιαγιά Ντομίνγκα. Στο σπίτι των Κάστρο, λαμβάνεται η απόφαση να αγνοήσουν το περιστατικό. Στο κάτω κάτω, σε κάθε αγρόκτημα, σε κάθε *hacienda*, τα εξώγαμα παιδιά είναι ουκ ολίγα. Το φαινόμενο αυτό συνδέεται με τον «νησιωτικό» χαρακτήρα της Κούβας. Το δικαίωμα του αφέντη να κοιμηθεί με τη σύζυγο του δουλοπάροικου του, την πρώτη νύχτα του γάμου τους, είναι συνηθισμένο σε μία χώρα που ήταν η τελευταία που κατήργησε τη δουλεία, το 1878. Ύστερα έρχεται και δεύτερο παιδί, ο Ραμόν. Η Λίνα συνεχίζει να τον μεγαλώνει, με την αδελφή του Άνχελα, στο σπίτι των γονιών της, μία θλιβερή πλινθόκτιστη καλύβα. Ο don Άνχελ έρχεται πού και πού να ρίξει μία ματιά στα «νόθα» του αλλά δεν θέλει να κοινοποιηθεί το θέμα.

Όστόσο, προς γενική έκπληξη, η διακριτική, υποταγμένη Μαρία Λουίζα Κάστρο Αργκότα αρνείται να κάνει πως δεν βλέπει. Δεν αποδέχεται πια αυτή την κατάσταση. Ζώντας απομονωμένη στους λόφους του Μπιράν, 20 χιλιόμετρα μακριά από το Μπάνες, σε μία περιοχή όπου φτάνει κανείς μόνο με άλογο, βρίσκεται στο έλεος του don Άνχελ, ο οποίος δεν έχει κανένα πρόβλημα να συντηρεί παράλληλα δύο οικογένειες. Με τα δύο της παιδιά, τον Πέδρο Εμίλιο και τη Λύδια, που είναι σε ηλικία να πάνε στο κολέγιο, η Μαρία Λουίζα Αργκότα αποφασίζει να εγκατασταθεί στο Σαντιάγο με πρόσχημα την παρακολούθηση της σχολικής ζωής των παιδιών της. Τουλάχιστον εκεί δεν θα είναι αναγκασμένη να υφίσταται την ταπεινώση να βλέπει την ερωμένη του συζύγου της να έρχεται να συγγυρίζει το ίδιο της το σπίτι! Χωρίς να το αντιλαμβάνεται παραχωρεί έδαφος στη Λίνα. Το πεταχτό κοριτσόπουλο έχει μετατραπεί σε κυρίαρχη γυναίκα. Δυναμική, θεληματική, επιβάλλεται στο σπίτι του Manacas ως η «νέα κυρά». Και το κυριότερο: η Λίνα και ο Άνχελ αγαπιούνται. Όταν, στις 13 Αυγούστου 1926, γεννάει το τρίτο τους παιδί, η Λίνα ακτινοβολεί. Ο don Άνχελ δίνει σ' αυτό το παιδί το όνομα του καλύτερου του φίλου: ο μικρός θα ονομαστεί Φιντέλ. Στο Σαντιάγο, η Μαρία Λουίζα Αργκότα πέφτει σε κατάθλιψη.

Δεν είναι δύσκολο να καταλάβει κανείς τη θέση της. Η ίδια της η υπηρέτρια, που είναι συνομήλικη της κόρης της, έχει τρία παιδιά από τον σύζυγό της! Πληγωμένη, εξουθενωμένη, η Μαρία Αργκότα δεν ξέρει τι να κάνει. Βέβαια, σύμφωνα με το νόμο, η Λίνα εξακολουθεί να είναι η παράνομη ερωμένη και τα παιδιά της σκέτα «νόθα», χωρίς κανένα δικαίωμα στην κληρονομιά – αλλά σύμφωνα με τη φύση; Για τον don Άνχελ, που του αρέσει να κοιμάται μαζί με τα ζώα του, τίποτε δεν είναι πιο σημαντι-

κό από τη δύναμη της γης. Πραγματικό τέκνο της Γαλικίας, πιστεύει μόνο στις γήινες δυνάμεις, όπως και οι κέλτες πρόγονοί του. Κατά βάθος η Λίνα τού ταιριάζει μια χαρά. Του θυμίζει τον εαυτό του στα νιάτα του: είναι φιλόδοξη, ατίθαση και αγράμματη. Έχει επίσης την ίδια ωμότητα, την ίδια αγάπη για τα ζώα, με τον εραστή της. Μέσα σε τούτο το αγροτικό περιβάλλον, η δασκάλα μοιάζει με βαρετή διανοούμενη, που με δυσκολία ανέχεται το φως του ήλιου. Εξάλλου, η Λίνα είναι γυναίκα της γης. Έχει το σκαμμένο πρόσωπο της αγρότισσας, δεν διστάζει να φορέσει παντελόνια και να πάρει στα χέρια της τα όπλα. Η Μαρία Αργκότα, αντίθετα, παίζει πιάνο και της αρέσει να διαβάσει τους μεγάλους κλασικούς της αγγλικής λογοτεχνίας. Άραγε της έχει μείνει ακόμη δύναμη να αγωνιστεί; Δεν έχει πια άλλη επιλογή. Από το Μπιράν φτάνουν φήμες σύμφωνα με τις οποίες ο σύζυγός της δέχεται όλο και συχνότερα τα μπάσταρδά του στη *fincas*. Του ζητάει διαζύγιο.

Εκείνη την εποχή, στα τέλη της δεκαετίας του '20, τέτοια διαδικασία ήταν πολύ σπάνια, σχεδόν αδιανόητη. Η καθολική εκκλησία της Ρώμης την καταδίκασε χωρίς συζήτηση. Η υπόθεση Κάστρο προκαλεί τεράστιο σκάνδαλο. Η νόμιμη σύζυγος συμβουλευεται τότε νομομαθείς στο Σαντιάγο. Όλο το άδικο βρίσκεται στην πλευρά του συζύγου της. Ζει μέσα στην αμαρτία. Η θέση του είναι νομικά αστήρικτη. Όχι μόνο έχει διαπράξει μοιχεία, αλλά δημιούργησε και δεύτερη παράνομη οικογένεια, μακριά από τους κανόνες της Αγίας Εκκλησίας, συμπεριφερόμενος σαν φεουδάρχης του Μεσαίωνα.

Με εντελώς ενστικτώδη τρόπο, ο Άνχελ Κάστρο αντιλαμβάνεται ότι η κατάσταση έχει γίνει επικίνδυνη. Κινδυνεύει να χάσει την περιουσία του σε μια διαδικασία διαζυγίου και, το κυριότερο, δεν θέλει με κανένα τρόπο να μοιραστεί το Manacas, τη *fincas*, τη γη, τους αγρούς των ζαχαροκάλαμων, τα ζώα, τους λόφους, τις φυτείες με τους φοίνικες, τα ρέματα, με αυτή τη γυναίκα της πόλης, η οποία, κατά βάθος, δεν αγάπησε ποτέ τίποτα από όλα τούτα. Με τον φίλο του Φιντέλ Πίνο Σάντος, σοφίζεται ένα τέχνασμα για να παρακάμψει το νόμο. Οργανώνει μια εικονική χρεοκοπία και, έτσι, του παραχωρεί προσωρινά την περιουσία και τις γεωργικές εκτάσεις του. Ο don Φιντέλ Πίνο Σάντος είναι πλέον ιδιοκτήτης όλης της περιουσίας του Κάστρο. Μεγαλόψυχος, παραχωρεί στον Άνχελ τη «διαχείριση» της *fincas*. Έτσι, αμέσως μετά τη γέννηση του γιου του Φιντέλ, ο don Άνχελ είναι επισήμως κατεστραμμένος, μακριά από το στόχαστρο της δικαιοσύνης και οικονομικά χρεοκοπημένος. Πρόκειται, άραγε, για ένα κλασικό διαζύγιο; Όχι ακόμη εκείνη την εποχή.

Η Λίνα επιστρέφει για λίγο στην καλύβα των γονιών της με τα τρία της παιδιά, για να θολώσει τα νερά. Οι αντιξοές συνθήκες ζωής δεν την

ενοχλούν. Αντέχει στις δυσκολίες. Είναι όμως απελπισμένη, γιατί τα παιδιά της δεν έχουν βαφτιστεί. Σαν τη μητέρα της, η Λίνα Ρους, που έχει έναν εβραίο πρόγονο από την Κωνσταντινούπολη, είναι κι αυτή πολύ ευσεβής. Όπως πολλοί Κουβανοί, έχει μια θρησκεία που συνδυάζει στοιχεία από Καθολικές και αφρικανικές τελετουργίες. Η Λίνα είναι και οπαδός της *santería*^{****}: λατρεύει τους *Γιορούμπα*, τις θεότητες δηλαδή που έφεραν οι σκλάβοι από τη Νιγηρία τον 18ο αιώνα. Αλλά θέλει πάση θυσία τα παιδιά της να τα ευλογήσει ένας παπάς. Ωστόσο ποτέ κανένας ιερέας δεν θα τολμούσε να παραβιάσει τους κανόνες της Εκκλησίας και να βαφτίσει τα τρία μικρά της. Προσπαθεί επανειλημμένως να πείσει μερικούς ντόπιους παπάδες. Τίποτε. Επίμονη, έχει μία ιδέα: το 1930, στην καρδιά της οικονομικής κρίσης, η Λίνα Ρους, με την έγκριση του δον Άνχελ, αποφασίζει να στείλει την Άνχελα, τον Ραμόν και τον Φιντέλ σε φίλους στο Σαντιάγο. Εκεί, κανείς δεν γνωρίζει τους Κάστρο. Εξάλλου, για το ληξιαρχείο, τα παιδιά της δεν ονομάζονται Κάστρο αλλά Ρους. Λογικό: ο Άνχελ δεν έχει χωρίσει και δεν έχει ακόμη μπορέσει να τα αναγνωρίσει.

Σε ηλικία 4 ετών, ο μικρός Φιντέλ Ρους παίρνει λοιπόν το τρένο για το Σαντιάγο, μαζί με τα μεγαλύτερα αδέρφια του. Εγκαταλείπει το πρωτόγονο Μπιράν για μία ατίθαση και παράξενη πόλη. Εκεί, σκέφτεται η Λίνα Ρους, τα παιδιά μου θα είναι ανώνυμα, χαμένα μέσα στην τεράστια πόλη. Δυσκολεύεται πολύ να αποχωριστεί το μικρότερο, που απομακρύνεται βάνουσα από την οικογένειά του χωρίς να καταλαβαίνει πραγματικά τι συμβαίνει. Αλλά αυτό είναι το τίμημα για να επιστρέψει η ηρεμία στο Μπιράν. Η Λίνα είναι σίγουρη ότι στο Σαντιάγο θα καταφέρει να βρει ένα βολικό παπά για να βαφτίσει τα παιδιά της και να τα σώσει έτσι από τις φλόγες της κόλασης – ποιος ξέρει;

Σημειώσεις

* Τα αρχοντόπουλα.

** Ξένους.

*** Αρχηγός, πολέμαρχος.

**** Η ονομασία του αγροκτήματος του Άνχελ Κάστρο.

***** Πολυθεϊστική θρησκεία αφρικανικής προέλευσης.